

Växt- och miljöavdelningen
David Ståhlberg

POM programrådsmöte nr 25 2011-10-10

Närvarande:

Annette Olesen, Lantmännen SW Seed; Helena Persson Hovmalm, Pomologiska sällskapet; Maria Nyman-Nilsson, Fredriksdals museer & trädgårdar; Hilde Nybom, SLU; Morten Rasmussen, NordGen (punkt 1-4); Göran Svanfeldt, Fritidsodlingens riksorganisation; Mats Havström, Göteborgs botaniska trädgård; Eva Jansson, CBM (samordn.); Jens Weibull, CBM (samordn.); Martin Sjødahl, Jordbruksverket (ordf.); David Ståhlberg, Jordbruksverket (sekr.)

Anmäلت förhinder:

Torbjörn Ebenhard, CBM; Anna-Gretha Eriksson, Riksantikvarieämbetet; Helena Jauhainen, LRF/GRO; Mats Åberg, Sida; Jan Svensson, Formas

UPPFÖLJNING AV FÖREGÅENDE MÖTE

Nya utmaningar

Formas och Sida har en fortsatt passiv roll inom POM. LRF/GRO är sällan med på programrådsmötena. Programrådet anser att dessa aktörer kan bidra med nya och viktiga infallsvinklar när nu POM är inne i en ny fas. Programrådet föreslår att Jordbruksverket lyfter frågan och tillsammans med berörda aktörer diskuterar vilken roll dessa kan ha framgent.

Göran påpekar att global livsmedelsförsörjning är en brännande fråga som har direkta kopplingar till odlad mångfald; här skulle inte minst Sida kunna tillföra mycket. Eva understryker att livsmedelsfrågan sammanfaller med klimatförändringarna. Samtidigt är kompetensförsörjningen när det gäller växtförädling ett akut problem i hela Europa. Detta är en fråga av relevans för Formas. Jens föreslår att vi anordnar och bjuder in riksdagsledamöter till ett framtidsseminarium. Göran framkastar att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap skulle kunna hjälpa till med att synliggöra frågan om framtida utsädesförsörjning.

Övrigt

Frågor om FoU, workshop och vilda kulturväxtsläktingar tas upp som egna punkter nedan.

INFO FRÅN AKTÖRERNA

SLU

LTJ-fakulteten utreder Balsgårds framtid. Forskningen flyttar till Alnarp.

Rodomiro Ortiz har utsetts till professor i växtförädling efter Arnulf Merker.

Fritidsodlingens riksorganisation

Ökning av hushållsodling är en tydlig trend. Intresset för odlingslotter ökar. Även odling i otraditionella eller ”anarkistiska former” – *window farming*, gerillaodling osv. Småskalig kommersiell odling är en växande verksamhet i vissa invandrargrupper.

NordGen

Nedskärning med 25 procent under 2011. Extra anslag (4 Mkr) för utrustning har ännu inte använts. Tillfällig förstärkning med 5 Mkr under 2012.

Omorganisation – plattare struktur, färre chefer.

Utlysning av *Public Private Partnership*-medel för pre-breeding, 4 Mkr/år.

Företag som beviljas medel ska själva stå för 50 procent av projektkostnaderna.

Morten medverkade på Jordbruksverkets och WWF:s seminarium om klimat och mat. Seminariet hade stor bredd beträffande både talare och publik (departement, myndigheter, ICA, LRF, Hushållningssällskapet, forskningsinstitutioner etc.). Kopplingen mellan genetiska resurser och klimat lyfts sällan fram i breda sammanhang varför Mortens presentation mottogs med stort intresse.

Pomologiska sällskapet

2011 är päronets år!

Sällskapet strävar efter att ha verksamhet i hela landet. Sällskapet är medvetet om att det för närvarande finns en viss slagsida åt Stockholmsregionen.

Sällskapet ska instifta ett nytt fruktpris för att uppmärksamma t.ex. livsmedelsbutiker som gör pomologiska insatser. Hilde menar att det finns en uppsjö av äppelpriser och att ordet äpple därför inte bör ingå i namnet.

Botaniska trädgårdarna

Viktigt med kulturväxtbelägg till de botaniska museerna.

Samordningen mellan trädgårdarna kan bli bättre vad gäller odlad mångfald.

Göteborgs botaniska trädgård har samlat in kulturväxtsläktingar (lök- och knölväxter) från Kaukasus. Har även samlat in dahlior från Mexiko.

Växtförädlingsbranschen

Den svenska delen av Lantmännen SW Seed kommer i fortsättningen gå under benämningen Lantmännen Lantbruk.

Årets odlingssäsong har varit svår. Vädret har orsakat kvalitetsproblem i form av sjukdomsangrepp.

Kick off för Plant Link, en nysatsning på sydsvensk växtforskning/-förädling. Samarbete mellan SLU och Lunds universitet med stöd från Region Skåne.

Annette sitter med i styrelsen. Hilde är kritisk mot att frukt och bär inte ingår i satsningen samt mot att traditionell växtförädling får stå tillbaka till förmån för bioteknik. Martin välkomnar satsningen som något nytt och spännande.

Mistra gör en satsning på grön bioteknik.

Riksantikvarieämbetet

Anna-Gretha framför via David att RAÄ arbetar med att precisera begreppet biologisk kulturarv, bl.a. ska man arrangera en workshop dit Eva är inbjuden.

ORGANISATORISKA OCH EKONOMISKA FÖRÄNDRINGAR

Samordningen för POM samt POM:s projektledare ska från och med årsskiftet 2011/12 tillhöra SLU:s fakultet för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap istället för CBM. I samband med denna förändring har SLU sagt upp överenskommelsen med Jordbruksverket om gemensam finansiering av samordningen. Det innebär att samordning och projektledning under 2012 ska rymmas inom Jordbruksverkets anslag på 8,5 Mkr. Den totala budgeten för 2011 var 10 Mkr. En besparingsåtgärd är att lägga ett av POM:s upprop, träd- och buskar, på is. Situationen innebär också att inventeringsfasen nu är definitivt slut. Ytterligare besparingar ska göras genom att delar av samordningen, särskilt internationella uppgifter, ska överföras till Jordbruksverket. Ledningen för POM:s operativa verksamhet blir kvar på SLU. Ambitionen är att minimera dubbelarbete. Jordbruksverket har – i samverkan med LTJ-fakulteten – löpande underhandskontakt med Landsbygdsdepartementet när det gäller behovet av utökade resurser för växtgenetiska resurser för 2013 och framåt. Målsättningen är att en nationell genbank ska vara uppbyggd 2015 och att satsningar på ökat nyttjande ska bedrivas parallellt med genbanksuppbyggandet.

UPPFÖLJNING AV WORKSHOP OM NYTTJANDE

Workshopen den 31 maj resulterade i ett stort antal förslag på hur POM kan utvecklas i förhållande till nyttjande. Jordbruksverket ansvarar för att förslagen hålls levande. Vissa gäller på kort sikt, andra kan beaktas vid uppdateringen av programmet.

Workshopen visade att det finns åtminstone två trösklar att ta sig över:

1. Riskkapital: vem kan ta de ekonomiska riskerna för uppförökning av material eller för att förädla en icke-kommersiell gröda? När kan staten gå in med medel? Göran påpekar att för småskaliga odlings- eller försäljningsprojekt kan det räcka med lite ”smörjmedel” för att få igång en verksamhet.
2. Kunskapsförmedling, gärna utifrån goda exempel. Restaurangskolor, naturbruksgymnasier, och hembygdsföreningar är exempel på aktörer som kan ha stort intresse för odlad mångfald. Även för- och grundskolor. Göran menar att vi inledningsvis skulle kunna ta fram en lista på goda nyttjandexempel. David nämner att ett ”externt” förslag var att vaska fram några få förebildliga profilprodukter, dragplåster, från samtliga upprop.

Exempel på konkreta förslag som skulle kunna realiserats inom de närmsta åren:

- Seminarium om växtförädling och odlad mångfald (samordningen/Eva och Bo Gertsson, Lantmännen SW Seed).

- Seminarium om forskning och högre utbildning inom växtförädling (Jordbruksverket tillsammans med Sida, Formas).
- Göteborgs botaniska trädgård kan verka för att odlad mångfald blir en del av den barnpedagogiska verksamheten (Mats).
- Utredda frågan om riskkapital och statens eventuella roll för att på så sätt få upp frågan på bordet (Jordbruksverket/Martin).
- Marknadsföring via fritidsodling (FOR/Göran).
- Föra samman odlare, konsumenter, företagsutvecklare. Jordbruksverket och samordningen kan hjälpa till att skapa mötesplatser.
- Skapa kontaktnät för småodlare (jfr. exempel från RAÄ/Anna-Gretha).
- Hjälpa landsbygdsutvecklare, inklusive Matlandsaktörer, att upptäcka möjligheter inom POM (samordningen/projektledningen, Jordbruksverket).
- Lyfta fram särskilda möjligheter för kvinnligt företagande inom landsbygdsprogrammet.
- Inte låsa fast kommunikationen av odlad mångfald till uppropsstrukturen; utnyttja andra skärningar t.ex. utifrån geografi eller historia för att ännu mer väcka lokalt eller folkligt engagemang (projektledningen/samordningen).
- Tänka på att NordGens material också ska vara med i nyttjandearbetet.
- Få holländare intresserade av fleråriga lökar.
- Förskoleprojekt – paket med bönor som man kan odla. Andra skolprojekt. Titta på hur Årstiderna i Danmark arbetar (förslag från NordGen/Lena Ansebo).
- Ta fram pedagogiskt material om POM (samordningen; förslag från Mats).

INFORMATION FRÅN SAMORDNARNA

Grönt kulturarv (www.gröntkulturarv.se) är nu ett godkänt varumärke! Jens håller ett seminarium på Närproducerat-mässan (Elmia 21/10), "Biologisk mångfald som affärsidé". Se även artikel av Oloph Demker i Biodiverse 3/2011).

Arbete pågår med att lyfta fram goda exempel från varje uppprop.

Göran önskar en enkel sammanfattning av statusen för de olika uppropen; bra för utåtriktad kommunikation. Eva och Jens kan presentera en sådan sammanfattning i POM:s verksamhetsberättelse.

Samarbete med Norges nationella program. Norge satsar ekonomiskt på NordGens informationssystem, Sesto, som även ska inkludera dokumentation av de nationella genbankernas vegetativa material.

Perennagruppern arbetar med att ta fram sortnamn som ska vara gångbara i handeln.

Arbete pågår med att rekonstruera SKUD så att databasen på nytt kan bli tillgänglig via SLU.

Jordbruksforskningscentret *Biodiversity International* har lämnat in en EU-ansökan om medel för att tillgängliggöra information från Europas genbanker.

Den 30/11 är det klonarkivsdag i Alnarp. Den 1/12 är det en potatislöksdag i Linköping.

FOU 2012

Jordbruksverket kommer gå ut med en utlysning under oktober. Sista ansökningsdag är den 1 december. Beslut om medelstilldelning fattas i början av februari. Beloppet är 1 Mkr.

Inriktningen kommer bli bevarande och nyttjande liksom ifjol. Jordbruksverket vill dock att tyngdpunkten ska förskjutas mer mot nyttjande jämfört med ifjol. Eftersom kunskapsförmedling identifierades som ett nyckelområde under workshopen föreslår Jordbruksverket att även informationsspridning ska ingå i inriktningen. Programrådet stöder förslaget. Jens påpekar dock att Formas kan vara en mer adekvat källa än Jordbruksverkets FoU-medel när det gäller finansiering av informationsmaterial. David framhåller att Jordbruksverket inte i första hand tänker på broschyrer utan mer på utvecklingsprojekt som kan kopplas samman med pedagogisk verksamhet. Helena menar att det är viktigt att markera att POM satsar på kunskapsspridning.

Antalet aktörer och personer som är verksamma inom området växtgenetiska resurser är snävt, risken för jäv är uppenbar. Jordbruksverket föreslår därför att ansökningarna istället ska bedömas av personer som arbetar med husdjursgenetiska resurser. Programrådet anser att detta är ett intressant förslag som är värt att pröva. Under alla omständigheter är Jordbruksverket inne på att inte skicka ut ansökningarna till programrådet i år. Det handlar också om att effektivisera processen. Programrådet tycker att det är ok. Hilde lägger till brasklappen att det är ok under förutsättningen att granskningen görs av personer som är vetenskapligt skolade. Jens föreslår att ansökningarna skulle kunna anonymiseras.

VILDA KULTURVÄXTSLÄKTINGAR

Vilda kulturväxtsläktingar ingår i POM. Hittills har dessa haft låg prioritet. Jens har tillsammans med David och Mora Aronsson (ArtDatabanken) tagit initiativ till att under 2011 ta fram en lista över kulturväxtsläktingar i Sverige. Under 2012 ska behov av åtgärder (*in situ*-bevarande, insamling) och ansvar analyseras. NordGen, Svenska Botaniska Föreningen och Skogsstyrelsen ingår i en arbetsgrupp. Naturvårdverket har avböjt att medverka, men hålls informerade.

Jens betonar att Naturvårdverket har ett ansvar för frågan. Maria menar att det är viktigt att skilja mellan ”global” respektive ”svensk” genpool och att identifiera svenska ansvarsarter.

NY GLOBAL AKTIONSPLAN FÖR VÄXTGENETISKA RESURSER

Jens ingick i Sveriges delegation när FAO:s globala aktionsplan för växtgenetiska resurser uppdaterades i somras. Aktionsplanen har en övergripande betydelse för utformningen av POM. Några direkta implikationer: behov av växtförädling, insatser för vilda kulturväxtsläktingar, samarbete mellan olika discipliner, information.

NYA REGLER FÖR FRUKT OCH BÄR

Ett tillämpningsdirektiv till rådsdirektiv 2008/90/EG om förökningsmaterial av frukt- och bär ska implementeras i Sverige genom författningsändringar. Rådsdirektivet handlar om att upprätta en gemensam sortlista och ett gemensamt certifieringssystem för hela EU. Hitintills har leverantörerna själva ansvarat för att det finns sortbeskrivningar; enligt rådsdirektivet ska nationella myndigheter ansvara för att det finns standardiserade sortbeskrivningar. Kostnaderna för detta är oklart. Tillämpningsdirektivet håller på att förhandlas. Jordbruksverket tror inte att författningsändringarna kommer försvåra arbetet med odlad mångfald, men det är viktigt med öppenhet för att undvika missförstånd. David ska underrätta programrådet när något nytt framkommer. Jordbruksverket planerar att hålla ett möte för branschföreträdare i februari-mars. Maria Gråberg är kontaktperson på Jordbruksverket när det gäller certifieringsbestämmelser, Anna Pettersson ansvarar för sortlistan och Linda Qvarnemark har ett övergripande ansvar för utformningen av nya regler. Göran uttrycker oro för dubbelreglering. Hilde menar att vissa arter som finns med i rådsdirektivet är helt nya [så är inte fallet enligt Anna Pettersson, men det kan påpekas att rådsdirektivet företrädesvis listar slakten, inte arter].

INFO FRÅN JORDBRUKSVERKET

Jordbruksverket har uppdaterat sitt informationsmaterial om regler för odling och försäljning av amatör- och bevarandesorter. En ny broschyr kommer släppas under hösten.

Samtliga miljömålsansvariga myndigheter arbetar under hösten med fördjupade utvärderingar av miljö kvalitetsmålen. Odlad mångfald ingår i Jordbruksverkets mål Ett rikt odlingslandskap. Fördjupade utvärderingar görs vart fjärde år och utvärderingarna är av central betydelse som underlag för den svenska miljöpolitiken.

Jordbruksverket och Skogsstyrelsen ska under våren presentera färdiga förslag på miljöersättningar etc. (tekniskt underlag) för nästa landsbygdsprogram (2014-2020). Enligt riktlinjerna ska antalet stödformer och villkoren för dessa hållas lågt för att förenkla för potentiella sökande. Martin verkar för att odlad mångfald integreras i arbetet.

Parallellt med utformningen av nästa landsbygdsprogram pågår en översyn av hela den EU-gemensamma jordbrukspolitiken. Tendensen är att de nationella landsbygdsprogrammen får minskad tyngd till förmån för det generella gårdsstödet. Samtidigt ska miljövillkor knytas till gårdsstödet ("förgröning").

ÖVRIGT

Jens framför att material från t.ex. botaniska trädgårdar och friluftsmuseer med fördel kan tillgängliggöras under det internationella fördraget för växtgenetiska resurser. NordGen bör kunna hjälpa till med vissa praktiska rutiner, främst standardavtal för materialöverföring.

Naturvårdsverket är en relevant aktör när det gäller odlad mångfald och har tidigare ingått i programrådet. Jordbruksverket har utan framgång försökt få med Naturvårdsverket på nytt. Samverkan mellan jordbruks- och miljösektorn är av central betydelse enligt FAO:s aktionsplan för växtgenetiska resurser. Martin påpekar att sådan samverkan sker inom Jordbruksverket. Jens anser likafullt att samverkan med Naturvårdsverket är av stor vikt – men hur samverka när bara en part är intresserad? Göran understryker att POM behöver all uppbackning som går att få. Martin menar att vi kan ligga lågt tills omorganisationen på Naturvårdsverket har satt sig.

NÄSTA MÖTE

POM-samordningen står som värd för nästa möte som kommer äga rum på Alnarp tisdagen den 24 april 2012.